

TÜRKİYE’NİN İHRACATININ BÖLGESEL VE SEKTÖREL DAĞILIMI

Öğr. Gör. Ayşe ÇOBAN
Selçuk Üniversitesi, SBMYO, Konya, Türkiye

acoban@selcuk.edu.tr

Özet

Türkiye 1980 yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme politikasından ihracata dayalı sanayileşme politikasını tercih etmeye başlamıştır. İhracat rakamları ve buna bağlı olarak dış ticaret dengeleri aynı zamanda ülkelerin rekabet gücü göstergesi olarak da dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda ihracatın sektörel ve bölgesel dağılımlarının analiz edilerek, ihracatı artırıcı çözümler önerilerin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasından itibaren Türkiye'nin ihracatının sektörel ve bölgesel dağılımının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analizlerde 1996-2017 dönemi dikkate alınmıştır.

Analiz sonuçlarına göre incelenen dönemde en fazla ihracat 157 milyar dolar ile 2014 yılında gerçekleşmiştir. İhracatta en yüksek negatif değişim oranı 2009 yılında olmuştur. En yüksek ihracatın ithalatı karşılama oranına 2001 yılında ulaşılmıştır. En fazla ihracatın yapıldığı ülkeler ise sırasıyla Almanya, İngiltere, BAE, Irak ve ABD olmuştur. Diğer taraftan en fazla ihracatın yapıldığı iller İstanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dış Ticaret, Gümrük Birliği, İhracat, Türkiye

REGIONAL AND SECTORAL DISTRIBUTION OF EXPORTS IN TURKEY

Abstract

Turkey has started to choose the export-oriented industrialization policies of import substitution industrialization policies since 1980. The export figures and accordingly the foreign trade balances are also taken into consideration as the competitiveness indicator of the countries. Within this scope, it is important to analyze the sectoral and regional distributions of exports and to pass on the imagination of export proposals. In this study, Turkey's exports from the Customs Union agreement with the European Union aimed to analyze the sectoral and regional distribution. The period of 1996-2017 was taken into account in the analyzes.

According to the analysis results, the highest amount of exports in the period examined was realized in 2014 with 157 billion dollars. The highest negative rate of change in exports was in 2009. The highest export import coverage rate was reached in 2001. The countries with the highest exports were Germany, England, UAE, Iraq and USA respectively. On the other hand, the most exported provinces are Istanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli and Ankara.

Keywords: Foreign Trade, Customs Union, Export, Turkey

1. Giriş

Dış ticaretin ülke ekonomilerine etkileri konusunda literatürde çok sayıda teori ve bu teorilerden hareketle yapılmış çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Klasikler tarafından geliştirilmiş olan mutlak üstünlük ve karşılaştırmalı üstünlük teorileri, faktör donatım teorisi, nitelikli işgücü teorisi, teknoloji açığı teorisi, ürün dönemleri teorisi, tercihlerde benzerlik teorisi, ölçek ekonomileri teorisi ve monopolcü rekabet teorisidir. Burada söz konusu teorilerden Adam Smith tarafından geliştirilen mutlak üstünlük teorisi, David Ricardo tarafından geliştirilen karşılaştırmalı üstünlük teorisi ile Eli Heckscher ve Bertil Ohlin tarafından geliştirilen faktör donatımı teorisi ön plana çıkan teorilerdir (Çoban, 2015: 420). Ayrıca firma davranışlarının da dış ticarete etkisi literatürde sıklıkla tartışılmaktadır (Çoban, 2011).

Keynes tarafından literatüre katılan teoride ise bir ekonomide milli gelirin oluşumuna katkı sağlayan faktörler arasında ihracat ve ithalat sayılmaktadır. İhracat ve ithalat dış ticaret kavramı altında ele alınmaktadır. Dış ticaret üzerine yapılan ampirik çalışmalarda ihracat ve ithalat hacmine bağlı olarak şekillenen dış ticaret hacmini büyüme ve rekabet ile sıkı ilişki içinde olduğuna vurgu yapılmıştır. “*Daha iyi ithalat yapmak için ihracat*”ın önemine atıfta bulunan Keynesyen teori, ihracata bağlı olarak kaynakların daha etkin ve verimli kullanılabileceğini öne sürmektedir. Bu kapsamda yapılan bazı ampirik çalışmalarda ihracatın ithalata bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İhracatta ortaya çıkacak başarı özellikle geri kalmış bölgelerde insanların yaşam düzeylerinin artırılmasına/iyileştirilmesine imkan sağlayacaktır. 20000’li yıllardan sonra ortaya çıkan küreselleşme/liberalleşme eğilimleri uluslararası ticaret ve bölgesel rekabet gücü açısından ihracatın önemini daha da artırmıştır (Balassa, 1986; Sachs ve Warner, 1995; Frankel ve Romer, 1999; Coe ve Helpmann, 1995; Den vd. 2009; Sun ve Heshmati, 2010; Mucuk ve Akgün, 2011).

Türkiye tarihsel süreç dikkate alındığında bireysel ve toplumsal refahı ihracat eksenli politikalarla artırma konusunda çeşitli stratejileri hayata geçirmiştir. Bu kapsamda AB ile 1996 yılında yürürlüğe konulan Gümrük Birliği anlaşması da bunlardan bir tanesidir. Gümrük birliği süreci ile birlikte Türkiye ekonomisini rekabete açık hale getirmiş, böylelikle ihracat performansını artıran düzenlemeleri hayata geçirmiştir.

Yüksek ihracat oranlarına ulaşarak elde edilen dövizler, ödemeler dengesi açıklarını kapatmada yardımcı olmakla birlikte, ülkede ki kaynak açıklarının kapatılmasında önemli rol oynayarak ülkenin gelişmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca ihracat; sermayenin ortaya çıkmasına ve büyümenin oluşmasına olanak tanıyan yatırım ve enerji ürünlerinin ithalini finanse edebilmek için ihtiyaç duyulan döviz rezervlerine ulaşabilmek adına oldukça önem taşımaktadır.

Bir ülkenin ihracatının sürekli bir şekilde devam edebilmesi için o ülkedeki ihracat mallarının; fazla mal ve ülke çeşitliliği, yüksek rekabete sahip olabilmesi, yüksek katma değerli, yoğun ileri teknolojiye sahip, talebin gelir esnekliğinin fazla ve talebin fiyat esnekliğinin düşük mallardan meydana gelmiş olabilmesi çok önemlidir. İhracatın tüm bu önemli unsurları taşıyabilmesi için 1980’ler de ki model oluşturulmuş ve yasal düzenlemelerle ihracatın önündeki engeller aşılmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerle birlikte, ihracata kredi verilmesi ve KDV istisnası gibi farklı uygulamalarla ihracat teşvikleri sağlanmıştır. Uygulamalar sayesinde firmalar, dünyadaki piyasalarla rekabet edebilecek seviyelerde mal ve hizmet üretebilmiş ve bunları ileri teknolojilerle sağlayabilmişlerdir.

Bu çalışmada 1996-2017 döneminden hareketle Türkiye’nin ihracatının bölgesel ve sektörel dağılımının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Ele alınan dönemde ihracatın sayısal ve oransal değişiminin yanı sıra ihracatın-ithalatı karşılama oranı, en fazla ihracat yapılan ülkeler, ihracatın bölgesel dağılımı, en fazla ihracat yapan iller ve ihracatın sektörel dağılımı dikkate alınmıştır.

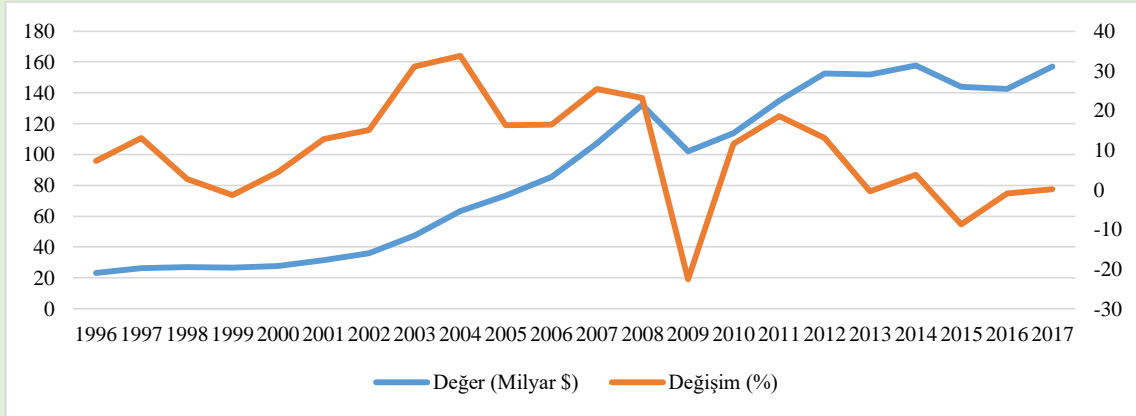
2. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye’de ihracatın sektörel ve bölgesel dağılımını analiz edebilmek için 1996-2017 dönemi verilerinden yararlanılmıştır. Başlangıç yılı olarak 1996 yılının dikkate alınmasının nedeni, 1 Ocak 1996 ‘da yürürlüğe giren Gümrük Birliğinin etkilerinin net olarak ortaya konulmasıdır. Analizlerde kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumunun veri tabanından derlenmiştir. Bu kapsamda ihracatın ele alınan dönemde ihracatın sayısal ve oransal değişimi, ihracatın ithalatı karşılama oranı, Türkiye’nin ihracatının bölgesel dağılımı, en fazla ihracat yapılan 5 ülkeye yapılan ihracatın yıllar itibariyle gelişimi ve ihracatın sektörel dağılımı analiz edilmiştir.

3. Analiz Sonuçları

Çalışmamızdaki ilk olarak ihracatın yıllar itibariyle gelişimi ve değişimi analiz edilmiştir. Türkiye’nin ele alınan dönemde ihracatının sayısal ve yıllar itibariyle oransal değişimi Şekil-1’de görülmektedir.

Şekil- 5: Türkiye’nin İhracatının Gelişimi ve Değişimi, 1996-2017

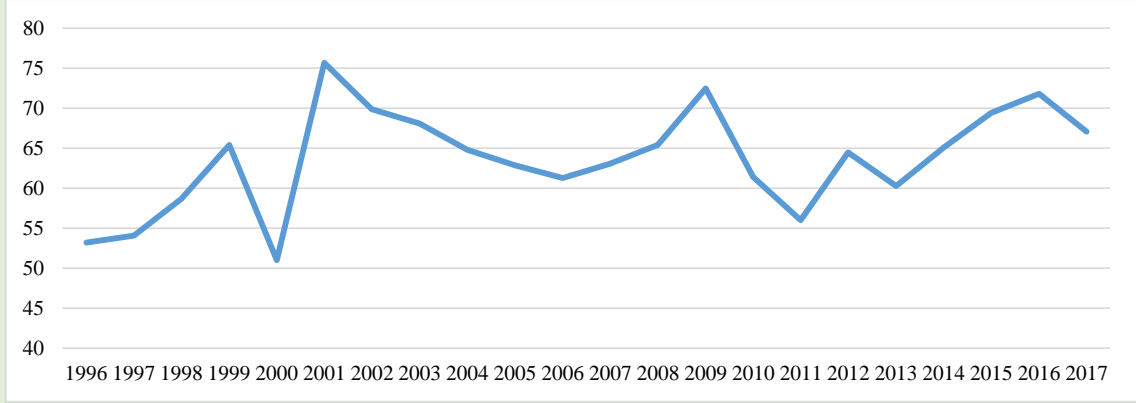

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil-1’e göre 1996 yılında 23 milyar dolar düzeylerinde olan ihracat, 2002 yılında 36, 2007 yılında 107, 2011 yılında 135, 2014 yılında 158 ve son olarak 2017 yılında 157 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ele alınan dönemde en yüksek ihracat rakamına 2014 yılında ulaşılmıştır. Yıllar itibariyle ihracattaki değişim oranları dikkate alındığında 1998, 2009, 2013 ve 2015 yıllarında bir önceki döneme göre negatif gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle bu yıllarda bir önceki döneme göre ihracat azalmıştır. En yüksek azalmanın gerçekleştiği yıl ise % 23 ile 2009 yılıdır. Bunun nedeni 2008 yılında ABD’de başlayan küresel krize bağlı olarak tüm ülkelerde toplam talepte meydana gelen azalmadır.

İhracat konusunda diğer bir önemli parametre ise ihracatın ithalatı karşılama oranıdır. Ele alınan dönemde söz konusu oranda meydana gelen değişimler Şekil-2’deki gibidir.

Şekil- 6: İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, 1996-2017

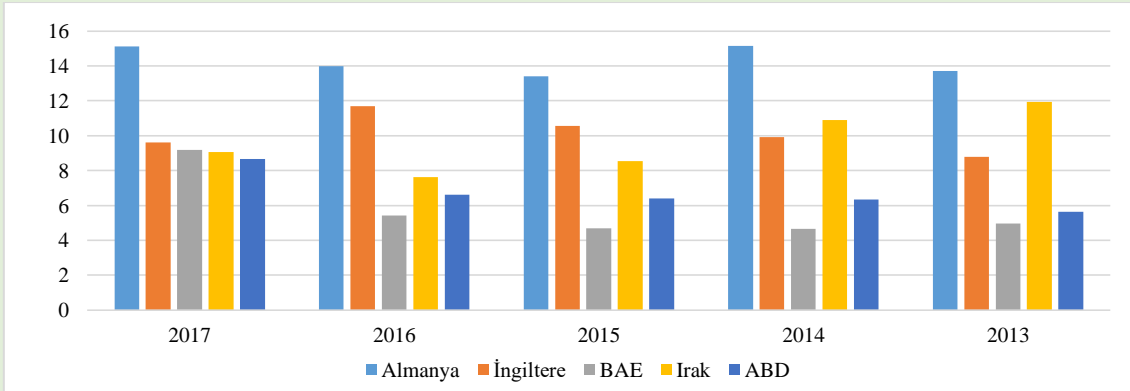

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil-2'ye göre 1996 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %53,2 iken, söz konusu oran 1999 yılında 65, 2001 yılında 76, 2009 yılında 73, 2013 yılında 60 ve son olarak 2017 yılında 67 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere ele alınan dönemde en yüksek oran % 76 ile 2001 yılında gerçekleşmiştir. Bu oranın gerçekleşmesinde Türkiye'de 1999 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlere bağlı olarak ithal mallarına olana talebin ve dolayısıyla ithalatın azalmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

En çok ithalat yapılan ülkeler dikkate alındığında ise Şekil-3'de de görüldüğü üzere hemen hemen bütün yıllarda Almanya'nın ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir.

Şekil- 7: En Fazla İhracat Yapılan 5 Ülke, 2013-2017

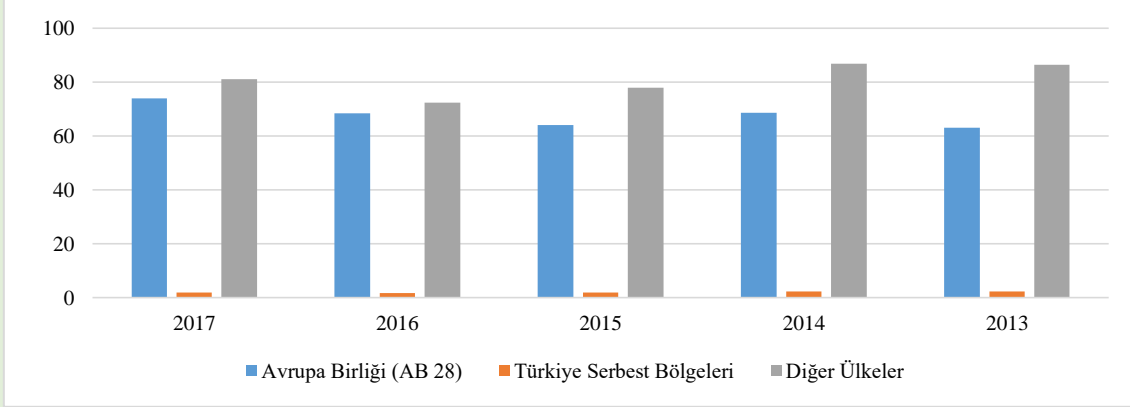
Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil-3'de yer alan sıralama, 2017 yılı verileri dikkate alınarak yapılmıştır. Bu kapsamda bütün yıllarda Almanya ilk sırada yer almaktadır. 2017 yılında Almanya'ya yapılan ihracat 15,2 milyar dolar düzeyindedir. 2013 ve 2014 yıllarında Almanya'yı Irak, İngiltere, ABD ve BAE'e takip etmiştir. 2015 yılında ve sonraki yıllarda İngiltere ikinci sıraya yerleşirken, Irak'a yapılan ihracat azalmıştır. Irak'a yapılan ihracatın azalmasında Irak'ta yaşanan terör olaylarının ve siyasi istikrarsızlığın önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu rakamlardan hareketle söz konusu ülkelere yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı dikkate alındığında, 2017 yılı

verilerine göre Almanya'nın toplam ihracat içerisindeki payı %10 düzeyindedir. Almanya'yı %6,1 ile İngiltere, %5,9 ile BAE, %5,8 ile Irak ve son olarak %5,5 ile ABD takip etmektedir.

Analizlerimizin diğer bir boyutunu ihracatın bölgesel dağılımı oluşturmaktadır. Bu kapsamda Şekil-4'de de görüldüğü üzere, AB üyesi 28 ülkenin yanı sıra serbest bölgelerden yapılan ihracat ve diğer bölgelere yapılan ihracat verileri dikkate alınmıştır.

Şekil- 8: İhracatın Bölgesel Dağılımı, 2013-2017

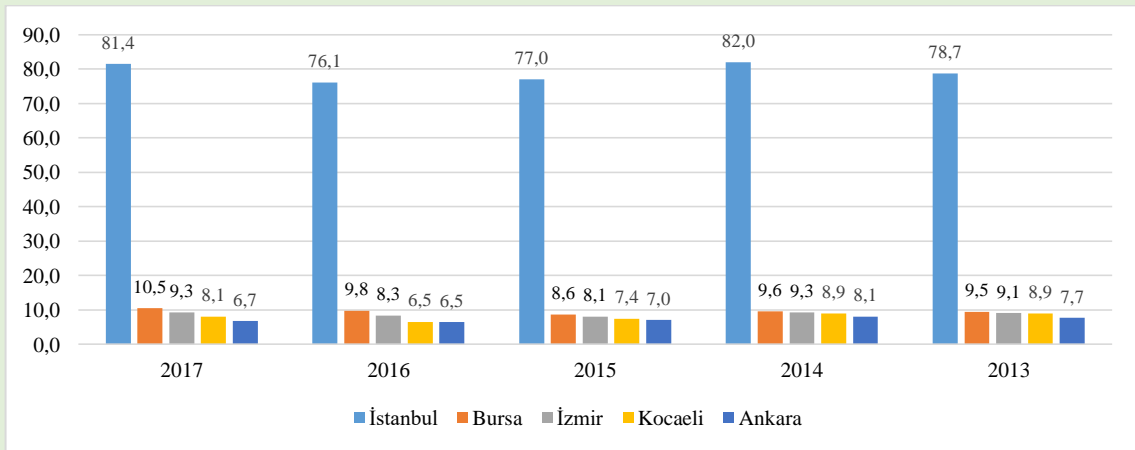

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil-4'e göre Türkiye'nin AB üyesi 28 ülkeye yapmış olduğu ihracatın değeri 2013 yılında 63 milyar dolardan 2017 yılında 74 milyar dolara yükselmiştir. Diğer ülkelere yapılan ihracat ise 86 milyar dolardan 81 milyar dolara gerilemiştir. Toplam ihracat verileri dikkate alındığında AB üyesi 28 ülkeye yapılan ihracatın payı 2013 yılında %42 dolaylarında iken, 2017 yılında %47'lere yükselmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, son zamanlarda göçmen sorunu ve AB üyeliği süreci kaynaklı bir takım sorunlar yaşanmakla birlikte AB üyesi ülkeler Türkiye açısından önemli bir ihracat pazarıdır.

İhracat verilerinin bir diğer boyutunu ise iller bazında elde edilen performanslar oluşturmaktadır. Şekil-5'de 2013-2017 döneminde en fazla ihracat yapan 5 il sıralanmıştır.

Şekil- 9: En Fazla İhracat Yapan 5 İl

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil-5'e göre İstanbul açık ara ilk sırada yer almaktadır. İstanbul'u Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara takip etmektedir. İstanbul'dan yapılan ihracat yaklaşık olarak 2013 yılında 79, 2014 yılında 82, 2015 yılında 77, 2016 yılında 76 ve son olarak 2017 yılında 81 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılı verileri dikkate alındığında İstanbul'u 10,5 milyar dolarla Bursa, 9,3 milyar dolarla İzmir, 8,1 milyar dolarla Kocaeli ve 6,7 milyar dolarla Ankara izlemektedir. Genel olarak illerin ihracatlarında ele alınan dönem itibariyle bir istikrar göze çarpmaktadır.

Analizlerimizin bir diğer boyutunu ise ihracatın sektörel dağılımı oluşturmaktadır. Tablo-1'de 2013-2017 döneminde ihracatın sektörel dağılımı görülmektedir

Tablo- 3: İhracatın Sektörel Dağılımı

		2013	2014	2015	2016	2017
A	Tarım ve Ormancılık	5.653,3	6.029,7	5.756,6	5.397,2	5.287,3
01	Tarım ve Hayvancılık	5.626,4	6.007,5	5.735,6	5.372,8	5.260,8
02	Ormancılık ve Tomrukçuluk	26,9	22,2	21,0	24,4	26,5
B	Balıkçılık	258,2	346,5	368,2	413,9	450,7
05	Balıkçılık	258,2	346,5	368,2	413,9	450,7
C	Madencilik ve Taşocakçılığı	3.879,4	3.406,1	2.798,9	2.676,8	3.509,3
10	Maden Kömürü, Linyit ve Turb	3,4	8,5	13,6	5,4	11,8
11	Hampetrol ve Doğalgaz	248,8	226,1	168,3	133,7	150,0
13	Metal Cevherleri	1.729,3	1.367,8	991,7	910,8	1.379,7
14	Taşocakçılığı ve Diğer Madencilik	1.898,0	1.803,7	1.625,3	1.626,9	1.967,8
D	İmalat	141.358,2	147.059,4	134.389,9	133.595,8	147.139,4
15	Gıda Ürünleri ve İçecek	10.664,4	11.157,5	10.222,4	9.911,5	10.678,3
16	Tütün Ürünleri	465,4	554,9	532,3	647,8	596,6
17	Tekstil Ürünleri	14.740,6	15.413,6	13.591,5	13.543,6	14.200,5
18	Giyim Eşyası	12.703,7	13.773,5	12.525,9	12.416,5	12.274,1
19	Dabaklanmış Deri, Bavul, El Çantası, Saraciye ve Ayakkabı	1.119,1	1.153,1	1.018,1	1.033,5	1.129,9
20	Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç); Hasır Vb. Örülerek Yapılan Maddeler	724,3	853,6	695,2	679,9	759,2
21	Kağıt ve Kağıt Ürünleri	1.933,7	1.984,8	1.778,5	1.890,5	2.078,8
22	Basım ve Yayımlar; Plak, Kaset Vb.	154,5	167,5	142,4	126,5	124,5
23	Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıtlar	6.299,8	5.728,6	4.175,8	2.998,3	4.016,9
24	Kimyasal Madde ve Ürünler	7.614,8	7.960,6	7.466,6	6.917,0	7.901,4
25	Plastik ve Kauçuk Ürünleri	7.029,9	7.539,8	6.473,8	6.296,9	6.816,8
26	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	4.290,0	4.328,8	3.849,0	3.608,7	3.731,8
27	Ana Metal Sanayi	17.516,4	16.636,4	17.710,0	17.879,7	18.932,3
28	Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	7.067,8	7.430,3	6.490,6	6.110,7	6.786,8
29	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat	12.779,5	13.590,8	12.068,0	11.734,9	12.883,4

30	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşleme Makinaları	177,7	189,3	185,1	160,3	164,2
31	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makina ve Cihazlar	6.459,9	6.364,4	5.432,5	5.223,3	5.326,3
32	Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	2.047,3	2.234,1	1.936,2	1.779,8	1.828,4
33	Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	789,3	833,5	820,0	799,2	918,9
34	Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	18.245,6	19.217,8	18.533,2	21.103,2	25.531,1
35	Diğer Ulaşım Araçları	2.340,3	2.398,3	2.178,5	2.151,8	3.326,9
36	Mobilya ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Ürünler	6.194,1	7.548,2	6.564,1	6.582,3	7.132,4
E	Elektrik, Gaz ve Su	29,0	88,9	73,9	13,6	81,9
40	Elektrik, Gaz	29,0	88,9	73,9	13,6	81,9
G	Toptan ve Parakende Ticaret	606,0	672,9	445,3	423,7	510,0
51	Atık ve Hurdalar	606,0	672,9	445,3	423,7	510,0
K	İş Faliyetleri	3,4	2,6	2,0	0,8	0,8
74	Diğer İş Faliyetleri	3,4	2,6	2,0	0,8	0,8
O	Diğer Sosyal Toplumsal ve Kişisel Hizmet	15,1	4,0	4,1	7,7	14,9
92	Eğlence, Kültür ve Sporla İlgili Faaliyetler	15,1	4,0	4,1	7,7	14,9
93	Diğer Hizmet Faaliyetleri	0,0	0,0	0,0	-	0,0
Toplam		151.802,6	157.610,2	143.838,9	142.529,6	156.994,3

Kaynak: TÜİK, 2018.

Tablo-1'e göre toplam ihracat içerisinde ilk sırayı İmalat sektörü almaktadır. Türk imalat sektörünün ihracatı 2013 yılında 141, 2014 yılında 147, 2015 yılında 134, 2016 yılında 134 ve 2017 yılında 147 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlara göre 2017 verilerine göre imalat sektörünün toplam ihracat içerisindeki payı %94 düzeyindedir. İmalat sektörü içerisinde en yüksek pay Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar grubuna aittir. Bu gruba, Ana Metal Sanayi ve Tekstil Ürünleri takip etmektedir. İmalat sektörünü Tarım ve Ormancılık, Madencilik ve Taşocaklığı, Toptan - Perakende Ticaret ve Balıkçılık takip etmektedir.

4. Sonuç

Ülkelerin ihracat göstergeleri, ülkenin rekabet gücünün bir göstergesidir. Türkiye ekonomisi 1996 yılında başlayan Gümrük Birliği süreciyle birlikte ekonomisinin AB ülkelerine karşı rekabete açmıştır. Bu kapsamda Gümrük Birliği süreciyle birlikte Türkiye ekonomisi ihracat performansının incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin ihracatının bölgesel ve sektörel dağılımının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analizlerde ele alınan dönemde ihracatın sayısal ve oransal değişiminin yanı sıra ihracatın-ithalatı karşılama oranı, en fazla ihracat yapılan ülkeler, ihracatın bölgesel dağılımı, en fazla ihracat yapan iller ve ihracatın sektörel dağılımı dikkate alınmıştır.

Analiz sonuçlarına göre Gümrük Birliğinin hayata geçtiği 1996 yılında 23 milyar dolar düzeyinde olan ihracat 2017 yılında 157 milyar dolara ulaşmıştır. Ele alınan dönemde en yüksek ihracat rakamı 2014 yılında 158 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Değişim oranları dikkate alındığında 1998, 2009, 2013 ve 2015 yıllarında bir önceki döneme göre ihracat azalmıştır. 1996 yılında %53,2 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2017 yılında %67'dir. Ele alınan dönemde en yüksek orana % 76 ile 2001 yılında ulaşmıştır. En fazla ihracat yapılan

ülkeler dikkate alındığında Almanya ilk sırada yer almıştır. 2017 yılında Almanya'ya yapılan ihracat 15,2 milyar dolar düzeyindedir. Bu rakama göre Almanya'nın toplam ihracat içerisindeki payı %10'dur. Almanya'yı İngiltere, BAE, Irak ve ABD takip etmektedir.

İhracatın bölgesel dağılımı incelendiğinde AB üyesi 28 ülkenin ilk sırada yer aldığı tespit etmiştir. Bu kapsamda AB üyesi 28 ülkeye yapılan ihracatın değeri 2013 yılında 63 milyar dolardan 2017 yılında 74 milyar dolara yükselmiştir. Buna göre AB üyesi 28 ülkeye yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı 2013 yılında %42 dolaylarında iken, 2017 yılında %47'lere yükselmiştir.

En fazla ihracat yapan illere ilişkin veriler analiz edildiğinde İstanbul'un ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. İstanbul'dan yapılan ihracat 2013 yılında 79 milyar düzeylerinde iken son olarak 2017 yılında 81 milyar dolara çıkmıştır. İstanbul'u Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara takip etmektedir. Son olarak Türkiye'nin ihracatının sektörel dağılımı analiz edildiğinde, toplam ihracat içerisinde ilk sırayı İmalat sektörünün aldığı görülmüştür. Türk imalat sektörünün ihracatı 2013 yılında 141 milyar dolar iken 2017 yılında 147 milyara çıkmıştır. Buna göre imalat sektörünün toplam ihracat içerisindeki payı %94 düzeyindedir. İmalat sektörü içerisinde en yüksek paya ise %13'lük pay ile Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar grubu sahiptir.

Kaynakça

- Balassa, B. (1986). "Policy Responses to Exogenous Shocks in Developing Countries", *American Economic Review*, 76(2), 75-78.
- Coe, D.T. ve Helpman, E. (1995). "International R&D Spillovers", *European Economic Review*, 39 (5), 859-887.
- Çoban, A., Çoban, O., Baysal Kurt, D., ve Uslu, M. (2016). "Bölgesel Rekabette Dış Ticaretin Önemi: Konya Örneği", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(32), 40-52.
- Çoban, O. (2011). *Rekabet ve Firma Stratejisi*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- Çoban, O. (2015). *İktisada Giriş*, Konya: Atlas Akademi.
- Den, K., Li, Y. ve Wang, X. (2009), An Empirical Study on the Contribution of Foreign Trade to The Economic Growth of Southwest Minority Region of China, *2009 International Conference on Computational Intelligence and Software Engineering*, Wuhan, China.
- Frankel J.A. ve Romer, D. (1999). "Does Trade Cause Growth?", *American Economic Review*, 89(3), 379-399.
- Mucuk, M. ve Akgün, A. (2011), İhracat ve İthalat Arasındaki İlişkilerin Konya Ekonomisi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Üçüncü Yerel Ekonomiler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Konya, 182-191.
- Sachs, J.D. ve Warner, A.M. (1995). *Economic Reform and Process of Global Integration; Comments*, Brookings Papers on Economic Activity, http://www.earth.columbia.edu/sitefiles/file/about/director/pubs/brookings_q195.pdf, Erişim Tarihi: 12.06.2018.
- Sun, P. ve Heshmati, A. (2010). *International Trade and Its Effects on Economic Growth in China*, Iza Discussion Paper No. 5151, Bonn, Germany.